

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Вадима Гетьмана

Факультет фінансів

Кафедра банківської справи та страхування

галузь знань

07 «Управління та адміністрування»

спеціальність

072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

освітньо-професійна програма

«Банківський бізнес»

Форма навчання: очна (денна)

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему «Конкуренція на ринку банківських послуг України»

здобувача Д'яченко Анни Володимирівни

(Прізвище, ім'я, по батькові)

_____ (підпис здобувача)

Науковий керівник:

ДОКТ.ЕКОН.НАУК, ДОЦЕНТ,

професор кафедри банківської справи та страхування

(наукова ступінь, учене звання, посада)

_____ Р.В. Корнилюк
(підпис) (Прізвище, ініціали)

Робота допущена до захисту перед Екзаменаційною комісією

з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)

Завідувач кафедри банківської справи та страхування:

доктор економічних наук, професор

_____ (підпис)

Л.О. Примостка

Київ 2026

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна бакалаврська робота містить 50 сторінок, 10 таблиць, 1 рисунок, список використаних джерел з 38 найменувань, 3 додатки на 6 сторінках.

«Конкуренція на ринку банківських послуг України»

Об'єктом дослідження є ринок банківських послуг України.

Предметом дослідження є конкурентні відносини між банківськими установами України, механізми та інструменти формування і розвитку конкуренції на ринку банківських послуг.

Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи – на основі дослідження конкуренції на ринку банківських послуг України, оцінити сучасний стан конкурентного середовища та визначити основні напрями його подальшого розвитку.

Відповідно до поставленої мети були визначені такі *завдання*:

- розкрити економічну сутність конкуренції та її роль на ринку банківських послуг, охарактеризувати специфіку конкурентних відносин у банківському секторі;
- узагальнити види, форми та моделі конкуренції на ринку банківських послуг, визначити чинники конкурентоспроможності банків;
- проаналізувати нормативно-правове регулювання конкуренції банків та роль держави у формуванні конкурентного середовища;
- проаналізувати сучасний стан, структуру та динаміку розвитку ринку банківських послуг України на основі статистичних даних;
- оцінити рівень конкуренції між банками з урахуванням форм власності, ринкових позицій і конкурентних стратегій;

виявити основні проблеми розвитку конкуренції на ринку банківських послуг України та обґрунтувати напрями її посилення в умовах цифровізації та фінансових інновацій.

Практичне значення отриманих результатів: висновки та розроблені положення можуть бути використані вітчизняними банками при обґрунтуванні стратегій розвитку, оптимізації продуктового портфеля та зміцненні конкурентних позицій на ринку банківських послуг України.

Рік виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи 2026.

Рік захисту роботи 2026.

Ключові слова: банківська конкуренція, ринок банківських послуг України, конкурентоспроможність банку, конкурентне середовище, конкурентні переваги, стратегія розвитку банку, цифровізація банківського сектору, банківські продукти

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1	7
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КОНКУРЕНЦІЇ НА РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ	7
1.1 Сутність, зміст і форми конкуренції в банківській сфері	7
1.2 Особливості конкуренції на ринку банківських послуг.....	12
1.3 Фактори впливу на рівень конкуренції в банківській системі	16
1.4 Нормативно-правове регулювання конкурентних відносин на ринку банківських послуг України.....	19
РОЗДІЛ 2	24
АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ КОНКУРЕНЦІЇ НА РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ	24
2.1 Структура ринку банківських послуг України	24
2.2 Оцінка рівня конкуренції між банківськими установами.....	30
2.3 Аналіз конкурентних позицій провідних банків України.....	33
2.4 Основні проблеми та тенденції розвитку конкуренції на ринку банківських послуг України	40
ВИСНОВКИ	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	47
ДОДАТКИ.....	51

ВСТУП

Актуальність теми. Конкуренція між банками зумовлена зростанням ролі банківського сектору в економічному розвитку та посиленням боротьби фінансових установ за клієнтів, ресурси і ринкові позиції. В умовах цифровізації, розвитку фінтех-компаній та змін у фінансовій поведінці споживачів конкуренція на ринку банківських послуг стає дедалі інтенсивнішою і багатоформатною. Це обумовлює необхідність дослідження особливостей конкурентного середовища банків з метою підвищення їх ефективності, стійкості та якості обслуговування клієнтів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання конкуренції та її методологічних засад активно досліджувалось представниками різних наукових шкіл. Значний внесок у розвиток теорії конкуренції зробив зарубіжний науковець М. Портер [3], який представляє американську наукову школу. Вагомі напрацювання у цій сфері належать і представникам європейської економічної думки, зокрема М. Тресі [5], Ф. Вірсемі [5], А. М. Бранденбургеру [1], Б. Дж. Нейлбаффу [1] та Ж. Тіролю [4]. Серед українських науковців вагомий внесок у дослідження конкурентного середовища банківського сектору здійснили викладачі та науковці Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана. Зокрема, Н. В. Циганова [35] у своїх працях досліджує процеси консолідації банківського сектору, вплив концентрації банківського капіталу на рівень конкуренції, а також механізми забезпечення ефективного функціонування банків в умовах трансформації конкурентного середовища. В. Рашкован та Р. Корнилюк [30] значну увагу приділили аналізу концентрації банківської системи України, оцінці рівня конкуренції та впливу структурних змін на розвиток банківського ринку. Водночас В. С. Білошапка та Ю. Ю. Москальчук [6] досліджують сучасні тенденції розвитку банківської конкуренції в умовах цифровізації фінансового сектору, зокрема взаємодію традиційних банків і

необанків, а також вплив фінансових інновацій на трансформацію конкурентних переваг банківських установ.

Узагальнення теоретичних підходів до вивчення конкуренції дає підстави стверджувати, що це поняття трактується багатогранно. Конкуренцію розглядають як суперництво між товаровиробниками, як невід’ємну характеристику ринкової економіки, як важливий елемент господарського механізму, рушійну силу економічного розвитку, а також як критерій, за яким визначається тип галузевого ринку. Така різноманітність трактувань пояснюється складністю та багатокомпонентністю цього економічного явища, тому лише комплексний підхід до розгляду його основних характеристик дає змогу повною мірою розкрити його сутність.

У науковій літературі традиційно виділяють три основні підходи до визначення економічного змісту конкуренції: поведінковий, структурний та функціональний. Кожен із них акцентує увагу на різних аспектах конкурентних відносин — від поведінки суб’єктів ринку до структури галузі та ролі конкуренції у забезпеченні ефективного функціонування економіки. Саме поєднання цих підходів створює цілісне уявлення про природу конкуренції та її значення для розвитку сучасного ринку банківських послуг.

Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи — на основі дослідження конкуренції на ринку банківських послуг України, оцінити сучасний стан конкурентного середовища та визначити основні напрями його подальшого розвитку.

Для досягнення поставленої мети у роботі передбачається вирішити такі завдання:

- розкрити економічну сутність конкуренції та її роль у функціонуванні ринку банківських послуг, а також охарактеризувати специфіку конкурентних відносин у банківському секторі;
- узагальнити основні види, форми та моделі конкуренції на ринку банківських послуг, визначити чинники, що впливають на рівень конкурентоспроможності банків;

- проаналізувати нормативно-правове регулювання конкурентної діяльності банків в Україні та визначити роль держави у формуванні конкурентного середовища банківського ринку;
- проаналізувати сучасний стан, структуру та динаміку розвитку ринку банківських послуг України на основі статистичних даних НБУ та інших офіційних джерел;
- оцінити рівень конкуренції між банківськими установами з урахуванням їх форм власності, ринкових позицій та конкурентних стратегій;
- виявити основні проблеми та обмеження розвитку конкуренції на ринку банківських послуг України, а також обґрунтувати перспективні напрями її посилення в умовах цифровізації та фінансових інновацій.

Об'єктом дослідження є конкурентні відносини, що виникають і розвиваються на ринку банківських послуг України в процесі взаємодії банківських установ між собою та з іншими фінансовими інститутами.

Предметом дослідження є конкурентні відносини між банківськими установами України, механізми та інструменти формування і розвитку конкуренції на ринку банківських послуг.

Методи дослідження. У кваліфікаційній роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема: методи аналізу і синтезу – для узагальнення теоретичних підходів до сутності банківської конкуренції; порівняльний аналіз – для оцінки позицій банків на ринку; статистичні методи – для дослідження динаміки основних показників банківського сектору; графічний метод – для наочного відображення результатів аналізу; системний підхід – для комплексного вивчення конкурентного середовища банківського ринку.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів. Узагальненні наукових підходів до визначення сутності та особливостей конкуренції на ринку банківських послуг. Методична значущість полягає у застосуванні сучасних підходів до аналізу конкурентного середовища банківського сектору. Практичне значення отриманих результатів полягає у

можливості використання запропонованих висновків і рекомендацій банківськими установами для підвищення рівня їх конкурентоспроможності, а також у навчальному процесі під час вивчення дисциплін банківського та фінансового спрямування.

Інформаційна база дослідження. Сукупність джерел, що забезпечують теоретичну та практичну основу роботи. У процесі дослідження використано праці вітчизняних і зарубіжних науковців з питань розвитку банківської системи та банківської конкуренції, нормативно-законодавчі акти України, статистичні дані з офіційних сайтів державних установ, аналітичні матеріали рейтингових агентств, а також фінансову звітність банківських і фінансових установ.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КОНКУРЕНЦІЇ НА РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ

1.1 Сутність, зміст і форми конкуренції в банківській сфері

Конкуренція в банківському секторі є закономірним етапом розвитку світової фінансово-кредитної системи, зумовленим постійним зростанням потреб суспільства в ефективному залученні та капіталізації вільних грошових ресурсів. Ринкова економіка історично ґрунтується на конкуренції, яка спонукає учасників застосовувати спеціальні методи й інструменти для утримання своїх позицій або освоєння нових ринкових сегментів. Особливої значущості це питання набуває у банківській сфері, де останніми роками посилюються інтеграційні процеси та зросли вимоги до забезпечення конкурентоспроможності банків як на внутрішньому, так і на міжнародних фінансових ринках [8].

Наявність конкурентних переваг дає змогу банку займати стійкі позиції на фінансовому ринку та ефективно конкурувати з іншими установами. У практичній діяльності банків такі переваги можуть проявлятися у різних формах. До основних із них належать:

- позитивна ділова репутація та імідж банківської установи;
- високий рівень якості банківських продуктів і послуг;
- значний обсяг статутного капіталу та активів банку;
- наявність валютної або генеральної ліцензії на здійснення банківських операцій;
- сформована та стабільна клієнтська база;
- розвинена мережа кореспондентських відносин;

- ефективно організована система розрахунків і широкий спектр банківських послуг;
- наявність розгалуженої мережі філій і потенціал для її подальшого розширення;
- результативна маркетингова та рекламна діяльність;
- високий рівень кваліфікації та професіоналізму персоналу;
- значний практичний досвід роботи на банківському ринку [10].

За галузевим критерієм розрізняють внутрішньогалузеву та міжгалузеву конкуренцію.

Внутрішньогалузева конкуренція — це суперництво між банками II рівня під час продажу банківських продуктів, які задовольняють одну й ту саму потребу, але відрізняються ціновими й неціновими характеристиками.

Міжгалузєва конкуренція виникає між банками II рівня та підприємствами інших галузей у боротьбі за капітал і споживачів при реалізації продуктів-замінників [23]. Внутрішньогалузева конкуренція проявляється у двох формах: предметній і видовій.

Предметна конкуренція передбачає змагання між різними марками одного виду стандартизованого продукту, що відрізняється переважно ціною (наприклад, відкриття та ведення рахунків, розрахунково-касове обслуговування) [11].

Видова конкуренція означає суперництво між різновидами продуктів, які задовольняють ту саму потребу, але мають різні параметри. Для здобуття конкурентних переваг банки створюють продукти з індивідуальними характеристиками, орієнтованими на конкретного клієнта.

З посиленням конкуренції більшість банківських продуктів втрачають стандартизований характер і набувають індивідуальних рис, тому саме видова конкуренція нині домінує у внутрішньогалузєвому банківському середовищі.

Класики економічної теорії, зокрема Адам Сміт [32], Давид Рікардо [31], Джон Стюарт Мілль [22] та Альфред Маршалл [20], розглядали конкуренцію як ключовий механізм, що забезпечує ефективний розподіл ресурсів та стабільний розвиток ринку. Сміт підкреслював, що конкуренція змушує учасників ринку діяти

в інтересах споживача, забезпечуючи оптимальний обсяг виробництва та якість товарів і послуг. Рікардо зосереджував увагу на порівняльних перевагах та взаємодії попиту і пропозиції у визначенні цін, що стимулює виробників підвищувати ефективність. Мілль розглядав конкуренцію як фактор соціально-економічного прогресу, а Маршалл систематизував ідеї класиків, показавши, що конкуренція не лише регулює ціни, а й стимулює підприємства до скорочення витрат і впровадження нових технологій. Ці принципи залишаються актуальними й для сучасного банківського сектору, де конкуренція стимулює банки оптимізувати внутрішні процеси та підвищувати якість фінансових послуг.

На ринку банківських послуг до входних бар'єрів належать:

- вимоги регулювання та нагляду, спрямовані на забезпечення стабільності банківської системи й захист вкладників і кредиторів;
- обмежений доступ до кредитних ресурсів;
- індивідуалізація банківських продуктів, які не сприймаються як субститути;
- значні витрати на переорієнтацію клієнтів.

Неокласики, зокрема Альфред Маршалл [2;20], Леон Вальрас [7] і Вільфредо Парето [26], розглядали конкуренцію як механізм ефективного розподілу ресурсів та досягнення рівноваги на ринку. На їхню думку, конкуренція стимулює банки оптимізувати внутрішні процеси, підвищувати якість послуг і диференціювати продукти для клієнтів. Зокрема, Маршалл підкреслював, що ринкова конкуренція забезпечує гнучке ціноутворення та ефективне використання ресурсів, що особливо важливо для банків, які прагнуть балансувати між доходністю та ризиками. Вальрас і Парето доповнювали цю концепцію математичною моделлю рівноваги ринку, що дозволяє оцінити, як банки реагують на зміни попиту, пропозиції та конкурентного середовища, забезпечуючи стабільність та ефективність фінансового сектору.

За способами здійснення конкурентної боротьби розрізняють цінову та нецінову конкуренцію, інтенсивність використання яких залежить від впливу зовнішнього середовища та стану ринку.

Таким чином, банківська конкуренція проявляється у таких видах:

- внутрішньогалузева (у предметній і видовій формах);
- міжгалузева (у формі функціональної конкуренції та «переливання» капіталу);
- індивідуальна та групова;
- цінова і нецінова.

З урахуванням наукових досліджень до характерних рис банківської конкуренції доцільно віднести:

- вагомий вплив державного регулювання;
- значну кількість і різноманітність конкурентів: «банк – банк», «банк – небанківські фінансові установи», «банк – нефінансові компанії», які залежно від рівня концентрації можуть діяти як індивідуально, так і у складі груп;
- домінування видової конкуренції у межах внутрішньогалузевого суперництва;
- реалізацію міжгалузевої конкуренції як через переміщення капіталу, так і у функціональній формі;
- наявність суттєвих бар'єрів входу та виходу з ринку;
- поєднання цінових і нецінових методів боротьби;
- значний вплив на економічну й національну безпеку держави.

Особливістю банківської конкуренції є її тісний зв'язок не лише з економічними, а й з політичними процесами. Характер цього взаємозв'язку визначається рівнем ринку: міжнародна банківська конкуренція безпосередньо пов'язана з питаннями міжнародної політики, тоді як конкуренція всередині країни впливає як на внутрішню, так і на зовнішню політику держави [13].

Крім того, банківська конкуренція має виражений соціальний характер, оскільки діяльність банків безпосередньо пов'язана з широким залученням фізичних осіб.

Банківська конкуренція є багатовимірним явищем, що поєднує внутрішньогалузеві та міжгалузеві прояви, цінові й нецінові методи боротьби, а також залежить від структури ринку та регуляторного середовища.

У сучасних умовах домінує видова внутрішньогалузева конкуренція, що характеризується індивідуалізацією банківських продуктів і зростанням ролі якісних параметрів обслуговування.

Як зазначила Н.В. Циганова, банківська конкуренція формується під впливом постійних змін у фінансовому середовищі та розвитку ринку банківських послуг. Однією з її характерних рис є тісний взаємозв'язок із процесами концентрації та централізації банківського капіталу. У сучасних умовах конкурентні переваги дедалі частіше отримують великі банківські установи, які здатні забезпечувати ширший спектр послуг, ефективніше управляти ризиками та залучати значні обсяги фінансових ресурсів. Водночас посилення конкуренції стимулює банки до впровадження нових фінансових продуктів, удосконалення технологій обслуговування та розширення каналів взаємодії з клієнтами. Важливу роль у розвитку конкурентного середовища відіграють також інновації та цифровізація банківської діяльності, оскільки сучасні інформаційні технології дозволяють банкам підвищувати ефективність операцій та зміцнювати свої ринкові позиції [35].

Наукові підходи до дослідження банківської конкуренції представлені у працях Шавло Ю. А. [36], Торяник Ж. І. [33] та Шіріняна Е. А. [37;38]. Так, Шавло Ю. А. у своїх дослідженнях зазначає, що рівень конкурентоспроможності банків визначається не лише фінансовими показниками, а й здатністю банківських установ адаптуватися до нестабільних економічних умов, впроваджувати сучасні технології та підтримувати довіру клієнтів. Торяник Ж. І. розглядає конкурентоспроможність банку як багатокомпонентну характеристику, що формується під впливом як внутрішніх факторів діяльності банку, так і зовнішнього ринкового середовища. Науковиця наголошує на важливості використання сучасних методичних підходів для оцінювання позицій банку на ринку банківських послуг. Водночас Шірінян Е. А. акцентує увагу на трансформації конкурентного середовища банківської системи під впливом цифровізації та розвитку банківських екосистем. У працях дослідника підкреслюється, що сучасна конкуренція між банками дедалі більше пов'язана з

рівнем інноваційності, якістю сервісу та здатністю банків інтегрувати новітні фінансові технології у власну діяльність.

Важливим чинником забезпечення конкурентних переваг банку є насамперед його інтелектуальний капітал. На сучасному етапі розвитку банківської сфери матеріальні ресурси вже не виступають достатньою основою для досягнення високого рівня конкурентоспроможності. У контексті фінансової глобалізації вирішального значення набуває не стільки кількісні показники діяльності банку, скільки якість його послуг, рівень професійності персоналу та ефективність управління. Саме якісні характеристики стають ключовим критерієм оцінки конкурентоспроможності фінансово-кредитних установ у сучасному економічному середовищі [18].

Таким чином, банківська конкуренція виступає ключовим механізмом розвитку фінансового ринку та підвищення ефективності діяльності банківських установ.

1.2 Особливості конкуренції на ринку банківських послуг

Банківська конкуренція має низку специфічних рис, що відрізняють її від конкурентних процесів у промисловості та інших галузях економіки. Вона формується під впливом особливого характеру банківського продукту, високого рівня державного регулювання, значних вхідних і вихідних бар'єрів, а також тісного зв'язку з фінансовою стабільністю держави. Крім того, конкуренція у банківській сфері охоплює не лише взаємодію між банками, а й їх суперництво з небанківськими фінансовими установами та іншими суб'єктами ринку. Усе це зумовлює необхідність детального розгляду її ключових особливостей [10].

У додатку А продемонстровано, що конкуренція в банківській сфері сформувалася пізніше, ніж у промисловості та інших галузях економіки, однак сьогодні для її розвитку існує більше передумов, а сама вона характеризується

підвищеною інтенсивністю. Це зумовлено тим, що конкурентами банків є не лише інші банки, а й небанківські фінансово-кредитні інститути та нефінансові підприємства. Відповідно, конкурентний простір банків охоплює численні ринки й різноманітні банківські послуги, де вони можуть виступати одночасно як продавці, покупці та фінансові посередники.

Водночас банківські ринки функціонують в умовах диференційованої олігополії, що створює можливості для кооперації та узгодження ринкової політики між кредитними установами. Проте, на відміну від багатьох інших сфер економіки, банки обмежені у своїй конкурентній боротьбі через наявність бар'єрів входу на ринок нових учасників.

Разом із цим у банківській сфері відсутній патентний захист нових послуг, що дає змогу конкурентам швидко запозичувати інновації. Це, у свою чергу, вимагає постійного вдосконалення банківських продуктів і підсилює конкурентний тиск. Особливістю є й те, що процес надання та споживання банківських послуг збігається в часі, тому проблема збуту фактично відсутня, а освоєння нових ринків не обов'язково супроводжується виходом із попередніх [16;17].

Конкуренція на ринку банківських послуг має низку специфічних особливостей, що відрізняють її від конкуренції в інших секторах економіки. Насамперед банківська конкуренція розвивається в умовах високої концентрації капіталу та постійного укрупнення фінансових установ, що зумовлено процесами консолідації банківського сектору. Великі банки отримують суттєві переваги завдяки масштабам діяльності, можливостям диверсифікації ризиків, доступу до значних фінансових ресурсів та впровадженню інноваційних технологій. Важливою особливістю є також значний вплив глобалізації та міжнародної конкуренції, що проявляється у виході іноземного банківського капіталу на національні ринки. Це сприяє підвищенню стандартів обслуговування, розширенню асортименту фінансових продуктів і посиленню конкурентного тиску на вітчизняні банки. Крім того, сучасна банківська конкуренція значною мірою пов'язана з технологічними інноваціями, розвитком цифрових сервісів та дистанційного банкінгу, оскільки саме швидкість впровадження нових технологій

дедалі частіше визначає конкурентоспроможність банківських установ [32].

У сучасних умовах розвитку банківського сектору важливим підходом до розуміння конкуренції є концепція преємпції, яку розробив О. Прозоров. Вона передбачає здійснення банками випереджальних дій щодо конкурентів не лише у відповідь на реальні, а й на потенційні або неочевидні загрози, що формуються на основі аналітичних прогнозів. Сутність преємпції полягає у впливі на ринкові позиції конкурентів шляхом обмеження їх можливостей, дезорганізації діяльності та захоплення ринкових сегментів. При цьому такі дії можуть мати непропорційний характер порівняно з рівнем загрози [29].

У цифрову епоху преємпція реалізується із застосуванням інформаційних технологій, бізнес-розвідки та аналітичних інструментів, що дозволяє банкам формувати ефективні стратегії випереджальної конкурентної боротьби. Таким чином, преємпція відображає сучасну трансформацію банківської конкуренції в умовах ускладнення ринкового середовища [29].

Оскільки банківськими послугами користуються всі юридичні особи та значна частина фізичних осіб, а їхні замітники або відсутні, або є малопридатними, міжгалузева конкуренція у банківській сфері проявляється переважно через перелив капіталу між різними секторами економіки [23].

У сучасних умовах розвитку банківського сектору конкуренція набуває все більш жорсткого характеру, що проявляється у застосуванні банками агресивних стратегій впливу на ринку. Зокрема, конкурентна боротьба виходить за межі традиційних економічних інструментів і включає дії, спрямовані на обмеження можливостей конкурентів, підрив їх ринкових позицій, дезорганізацію ділових зв'язків та захоплення ринкових сегментів. При цьому характерною особливістю такої конкуренції є непропорційність впливу, коли масштаб застосованих заходів може перевищувати рівень потенційної загрози з боку конкурентів [17].

В умовах цифровізації жорстка конкуренція посилюється за рахунок використання інформаційного впливу, аналітичних інструментів та технологій, що дозволяє банкам реалізовувати випереджальні стратегії та формувати конкурентні переваги. Таким чином, сучасна банківська конкуренція характеризується

підвищеним рівнем інтенсивності та складності, що обумовлює необхідність застосування нових підходів до управління конкурентною поведінкою банків [17].

Однією з важливих особливостей сучасної конкуренції на ринку банківських послуг є активний розвиток цифрових технологій та поява необанків. На відміну від традиційних банківських установ, необанки здійснюють свою діяльність переважно через мобільні застосунки без розгалуженої мережі фізичних відділень, що дозволяє їм швидше адаптуватися до потреб клієнтів та забезпечувати високий рівень персоналізації послуг. Посилення позицій необанків змушує традиційні банки прискорювати процеси цифрової трансформації, удосконалювати дистанційне обслуговування та впроваджувати інноваційні фінансові продукти. У сучасних умовах конкуренція між банками все частіше переходить із цінової площини у сферу технологічних переваг, швидкості обслуговування та якості клієнтського сервісу. Водночас взаємодія традиційних банків і фінтех-компаній нерідко набуває форми партнерства, що сприяє розвитку нових моделей банківського бізнесу та підвищує ефективність функціонування банківської системи загалом [6].

Отже, конкуренція на ринку банківських послуг має низку специфічних особливостей, що відрізняють її від конкурентних процесів в інших галузях економіки. Вона формується під впливом високого рівня державного регулювання, значних бар'єрів входу на ринок, диференціації банківських продуктів та тісного зв'язку з фінансовою стабільністю країни. Важливою рисою є також розширене коло конкурентів, до якого належать не лише банки, а й небанківські фінансові установи та інші суб'єкти господарювання.

Сучасний етап розвитку банківської конкуренції характеризується посиленням її інтенсивності, зростанням ролі нецінових методів боротьби, а також швидким поширенням інновацій через відсутність патентного захисту банківських послуг. Особливого значення набувають нові форми конкурентної взаємодії, зокрема преємпція, що передбачає здійснення випереджальних дій щодо конкурентів, а також використання цифрових технологій, аналітичних інструментів та інформаційного впливу.

Специфіка конкуренції на сучасному банківському ринку України визначається глибокою цифровою трансформацією, де традиційні установи змушені оперативно модернізувати інфраструктуру під тиском необанків, що агресивно захоплюють нішу цифрового банкінгу. Ключова боротьба розгортається за покоління міленіалів, для залучення яких віртуальні банки використовують інструменти гейміфікації, неформальний стиль комунікації та соціальні мережі, як-от Tik-Tok. Особливістю українського ринку є те, що більшість необанків (monobank, izibank, o.bank) зосереджені на обслуговуванні фізичних осіб, тоді як ніша для фізичних осіб-підприємців (ФОП) залишається менш насиченою і наразі представлена переважно пропозиціями від monobank та Neobank. При цьому конкуренція поступово трансформується у формат «синергії», де замість прямої конфронтації виникають стратегічні альянси: фінтех-проекти отримують доступ до капіталу та регуляторних ресурсів традиційних банків, а останні — до новітніх технологій. Важливим фактором стійкості в умовах війни залишається гнучкість необанків, яка доповнюється надійністю класичних фінансових установ під активним регуляторним наглядом НБУ [6;16].

Таким чином, банківська конкуренція в сучасних умовах набуває більш складного, динамічного та багатовимірного характеру, що вимагає від банків застосування гнучких стратегій та постійного вдосконалення механізмів конкурентної поведінки.

1.3 Фактори впливу на рівень конкуренції в банківській системі

На рівень конкуренції між банківськими установами в регіонах України впливає комплекс економічних, організаційних та соціальних факторів. Одним із важливих чинників є ефективність публічного управління на регіональному рівні, яке формує умови для розвитку фінансової інфраструктури, підтримки

підприємництва та залучення інвестицій. Важливу роль також відіграє пропозиція банківських продуктів у регіоні, адже широкий спектр послуг сприяє залученню більшої кількості клієнтів і підвищує інтенсивність конкурентної боротьби між банками.

Рівень конкуренції на ринку банківських послуг визначається передусім структурними характеристиками банківської системи, зокрема ступенем концентрації та кількістю учасників ринку. Важливим є взаємозв'язок між концентрацією, конкуренцією та ефективністю функціонування банківських установ, що дозволяє оцінити стан і розвиток банківського сектору. Суттєвий вплив на конкурентне середовище здійснюють процеси консолідації банків, зокрема злиття та поглинання, які призводять до укрупнення банківських установ і зміни структури ринку. Крім того, скорочення кількості банків та зростання концентрації активів у банківській системі України обумовлюють трансформацію рівня конкуренції на ринку банківських послуг. Таким чином, ключовими факторами впливу на рівень конкуренції є структура ринку, рівень концентрації, кількість банківських установ та процеси консолідації в банківському секторі [30;35].

На рівень конкуренції також впливає кількість філій і відділень банків у регіоні та співвідношення їх кількості з чисельністю населення. Розгалужена мережа відділень забезпечує більшу доступність банківських послуг для населення та бізнесу. Водночас важливими є рівень розвитку регіональної економіки, фінансова грамотність керівників суб'єктів підприємницької діяльності, а також рівень платоспроможного попиту населення на банківські послуги [30].

Суттєвий вплив на конкурентне середовище мають умови функціонування банків різних форм власності в регіоні, а також рівень розвитку банківської інноваційної діяльності. Запровадження нових технологій, фінансових інструментів та сучасних методів обслуговування клієнтів сприяє підвищенню ефективності банківської діяльності та створює додаткові конкурентні переваги. Окрему роль відіграє використання аутсорсингу банківських і партнерських продуктів, що дозволяє розширювати перелік послуг та оптимізувати витрати [34].

Важливим фактором є клієнтоорієнтований підхід банків, який передбачає врахування потреб і очікувань клієнтів, підвищення якості обслуговування та індивідуалізацію банківських продуктів. Крім того, значний вплив має рівень розвитку самообслуговування та дистанційного банківського обслуговування, зокрема мобільного та інтернет-банкінгу, серед наявних і потенційних клієнтів у регіоні.

На рівень конкуренції у банківській системі впливає сукупність макроекономічних, технологічних та інституційних чинників. Одним із ключових факторів є процес глобалізації фінансових ринків, який супроводжується посиленням міжнародного руху банківського капіталу та зростанням присутності іноземних банків на національних ринках. Це сприяє підвищенню якості банківських послуг, розвитку інновацій та посиленню конкурентного тиску на вітчизняні банки. Водночас важливу роль відіграє концентрація банківського капіталу та процеси консолідації банківських установ, оскільки великі банки мають ширші можливості для диверсифікації діяльності, зниження витрат і впровадження сучасних технологій, що зміцнює їх конкурентні позиції. Суттєвий вплив на конкурентне середовище також мають фінансові інновації, цифровізація банківських послуг та розвиток дистанційних каналів обслуговування клієнтів. Крім того, рівень конкуренції у банківській системі значною мірою залежить від державного регулювання, стабільності економічного середовища та довіри населення до банківського сектору [35].

Отже, аналіз факторів, що впливають на рівень конкуренції в банківській системі, дає підстави зробити висновок, що конкурентне середовище формується під впливом комплексу взаємопов'язаних економічних, організаційних та соціальних чинників. Насамперед важливу роль відіграють макроекономічні та регіональні умови розвитку, зокрема рівень економічної активності регіону, платоспроможність населення та розвиток фінансових ринків. Саме ці фактори визначають попит на банківські послуги та створюють передумови для активної конкуренції між банківськими установами.

Не менш важливими є інституційні та організаційні умови функціонування

банків, серед яких значну роль відіграють державне та регіональне управління, умови діяльності банків різних форм власності, а також можливості відкриття нових банківських установ і їх структурних підрозділів. Сприятливе регуляторне середовище та доступ до ринку сприяють розширенню кола учасників банківського сектору, що підвищує рівень конкурентної боротьби. Окрему групу факторів становлять внутрішні характеристики діяльності банків, зокрема рівень розвитку інновацій, використання сучасних технологій обслуговування, впровадження дистанційних банківських сервісів, а також клієнтоорієнтованість установ. У сучасних умовах саме здатність банків адаптуватися до технологічних змін і забезпечувати високий рівень сервісу стає одним із ключових джерел конкурентних переваг.

Таким чином, рівень конкуренції в банківській системі визначається поєднанням економічних передумов розвитку регіону, ефективності державного регулювання та внутрішніх можливостей банків щодо впровадження інновацій і підвищення якості обслуговування клієнтів. Врахування цих факторів є важливим для формування ефективної конкурентної стратегії банків та забезпечення стабільного розвитку банківського сектору.

1.4 Нормативно-правове регулювання конкурентних відносин на ринку банківських послуг України

Правові засади забезпечення конкуренції в банківській системі України формуються сукупністю нормативно-правових актів різного рівня. До них належать Конституція України, законодавство у сфері захисту економічної конкуренції та запобігання монополізації, спеціальні акти банківського законодавства, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також укази Президента України, постанови Кабінету

Міністрів України й інші підзаконні нормативно-правові акти, прийняті на виконання законів.

Базовим нормативним актом у сфері конкурентних відносин є Закон України "Про захист економічної конкуренції". Відповідно до ст. 1 цього Закону, економічна конкуренція — це змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими учасниками ринку, у результаті чого споживачі та суб'єкти господарювання мають можливість вибору між кількома продавцями чи покупцями, а жоден окремий суб'єкт не може визначати умови обороту товарів на ринку [28].

Спеціальне правове регулювання діяльності банків здійснюється на підставі Закон України "Про банки і банківську діяльність". Згідно зі ст. 2 цього Закону, банк — це юридична особа, яка на підставі банківської ліцензії має виключне право надавати банківські послуги. Банківська діяльність включає залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб, розміщення цих коштів від свого імені, на власних умовах і на власний ризик, а також відкриття та ведення банківських рахунків [27].

Важливим елементом правового регулювання є визначення форм обмеження конкуренції. Відповідно до ст. 12 Закону України «Про захист економічної конкуренції», монопольним (домінуючим) становищем визнається становище суб'єкта господарювання, за якого він не має конкурентів або не зазнає значної конкуренції внаслідок наявності бар'єрів доступу до ринку, обмеженості ресурсів чи інших факторів. Домінуючим презюмується становище суб'єкта, частка якого перевищує 35 % ринку, якщо він не доведе наявність значної конкуренції. Водночас навіть при меншій частці суб'єкт може бути визнаний таким, що займає домінуюче становище, якщо фактично відсутній належний конкурентний тиск. Закон також передбачає можливість визнання колективного домінування кількох суб'єктів господарювання у разі перевищення встановлених порогових показників сукупної частки ринку [28].

Стаття 13 зазначеного Закону визначає зловживання монопольним (домінуючим) становищем як дії або бездіяльність суб'єкта господарювання, що

призвели або можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції або до порушення інтересів інших суб'єктів чи споживачів. До таких зловживань належать, зокрема, встановлення економічно необґрунтованих цін чи умов договорів, застосування різних умов до рівнозначних угод без об'єктивних причин, нав'язування додаткових зобов'язань, обмеження виробництва або доступу до ринку, безпідставна відмова від укладення договорів, а також створення перешкод для входу на ринок чи виходу з нього. Зловживання домінуючим становищем забороняється законом і тягне за собою юридичну відповідальність [10].

Таким чином, нормативно-правове регулювання конкуренції на ринку банківських послуг України має комплексний характер і поєднує загальні положення конкурентного законодавства зі спеціальними нормами банківського права, що забезпечує баланс між свободою підприємницької діяльності та необхідністю державного контролю за дотриманням принципів добросовісної конкуренції.

Нормативно-правове регулювання конкуренції у банківській сфері включає визначення домінуючого становища, контроль за концентрацією та встановлення відповідальності за порушення конкурентного законодавства.

Контроль за концентрацією є важливим інструментом запобігання монополізації банківського ринку.

Концентрацією банків визнається:

1. Злиття або приєднання суб'єктів господарювання, які раніше не були пов'язані контролем.
2. Набуття одним або кількома суб'єктами прямого або опосередкованого контролю над іншим(и) суб'єктом(ами) або їх активами, зокрема шляхом:
 - придбання або отримання в управління активів, майнових комплексів чи структурних підрозділів;
 - укладення правочинів, що дають можливість визначати господарську діяльність або впливати на управлінські рішення;

- набуття часток (акцій, паїв), що забезпечує вирішальний вплив (зокрема понад 25–50 % голосів);
- призначення або обрання керівників чи членів наглядових органів, які одночасно займають посади в кількох суб'єктах господарювання.

Дозвіл на концентрацію суб'єктів господарювання необхідно отримати в Антимонопольного комітету України або його адміністративної колегії, якщо виконуються будь-які з таких умов:

1. Сукупні вартісні показники учасників концентрації перевищують 30 млн євро, при цьому вартість в Україні щонайменше у двох учасників ≥ 4 млн євро кожного.
2. Вартісні показники одного учасника в Україні перевищують 8 млн євро, а обсяг реалізації товарів іншого учасника, з урахуванням контролю, у тому числі за кордоном, перевищує 150 млн євро.

Види відповідальності за порушення конкурентного законодавства передбачаються ст. 51 Закону України «Про захист економічної конкуренції»: порушення тягне за собою відповідальність, встановлену законом. Вона регулюється насамперед Законом України «Про захист економічної конкуренції» та доповнюється нормами Закону України «Про банки і банківську діяльність» [27;28].

Згідно зі ст. 52 Закону «Про захист економічної конкуренції», органи Антимонопольного комітету України накладають штрафи на суб'єктів господарювання — юридичних осіб, фізичних осіб або їх групи — у випадках, передбачених законом. За серйозні порушення, зокрема ст. 50 пп. 1, 2, 4, штраф може сягати 10 % доходу (виручки) за попередній рік або трьохкратного розміру незаконно одержаного прибутку. За інші порушення (ст. 50 пп. 5, 8, 10, 11, 12, 19) штраф становить до 5 % доходу [27;28].

Особливе значення має добровільне декларування доходів у випадках порушень, пов'язаних із концентрацією суб'єктів господарювання. У разі подання спеціальної добровільної декларації та сплати узгодженої суми збору

застосовуються пом'якшені штрафні санкції, що стимулює дотримання законодавства [38].

Таким чином, система відповідальності за порушення конкурентного законодавства у банківському секторі поєднує штрафні санкції, примусові заходи та регуляторний контроль. У поєднанні з контролем концентрації та наглядом за діяльністю банків це створює комплексну правову основу забезпечення добросовісної конкуренції на ринку банківських послуг України.

Нормативно-правове регулювання конкуренції у банківській сфері України, зокрема контроль за домінуючим становищем та концентрацією банків, є ефективним інструментом запобігання монополізації ринку та захисту прав споживачів. Проте сучасні тенденції, такі як об'єднання банківських активів, злиття та інші форми концентрації, створюють додаткові виклики для регуляторів. Високий рівень концентрації може зменшувати конкуренцію, обмежувати вибір клієнтів і впливати на умови обслуговування, що потребує постійного моніторингу та оперативного реагування з боку Антимонопольного комітету України та Національного банку України.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ КОНКУРЕНЦІЇ НА РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ

2.1 Структура ринку банківських послуг України

Ринок банківських послуг України є важливою складовою фінансової системи держави та характеризується певною структурою, що відображає кількість банківських установ, їхню форму власності та участь іноземного капіталу. Аналіз структури банківського сектору дозволяє оцінити рівень концентрації ринку, ступінь його стабільності та конкурентного середовища.

Як видно у додатку Б, протягом 2025–початку 2026 років кількість діючих банків в Україні демонструє незначну, але стійку тенденцію до скорочення. Так, станом на 1 січня 2025 року в Україні функціонувало 61 банк, тоді як на кінець року їх кількість зменшилася до 59. На початку 2026 року спостерігається короткочасне зростання до 60 банків, однак уже станом на 1 березня 2026 року їх кількість скоротилася до 58. Водночас кількість банків з іноземним капіталом залишається відносно стабільною — на рівні 26–27 установ, а їх частка в загальній кількості банків становить близько 19–20%. Це свідчить про збереження присутності іноземних інвесторів у банківському секторі України, незважаючи на складні економічні умови.

Аналіз динаміки кількості банків свідчить про поступове скорочення їх загальної чисельності протягом 2025 – початку 2026 років. Така тенденція вказує на процеси консолідації банківського сектору, що є наслідком як посилення регуляторних вимог, так і економічних факторів. Скорочення кількості банків безпосередньо впливає на рівень конкуренції на ринку. Зменшення числа учасників призводить до зниження інтенсивності конкуренції, оскільки ринок поступово

концентрується в руках меншої кількості банків. Це створює передумови для посилення позицій найбільших установ та зростання їхнього впливу на ринок банківських послуг. Водночас кількість банків з іноземним капіталом залишається відносно стабільною (26–27 установ), а їх частка навіть дещо зростає у 2026 році. Це вказує на збереження інтересу іноземних інвесторів до українського банківського сектору та підтримання конкурентного середовища. Присутність іноземного капіталу, як правило, сприяє підвищенню якості банківських послуг, впровадженню нових технологій та посиленню конкуренції, особливо у сегментах роздрібного та корпоративного обслуговування.

Загалом, поєднання тенденцій скорочення кількості банків та стабільної присутності іноземного капіталу демонструє трансформацію конкурентного середовища: з одного боку, відбувається підвищення концентрації ринку, а з іншого — зберігається конкурентний тиск завдяки діяльності іноземних банків. Це формує умови для переходу банківського сектору до більш структурованої та олігополістичної моделі конкуренції. Окрім кількісної структури банківського сектору, важливим аспектом є аналіз активів банківської системи, оскільки саме активи відображають масштаби діяльності банків та напрями розміщення фінансових ресурсів. За даними з таблиці 2.1 загальний обсяг активів банків України становить 3 998 728 млн грн, продемонструвавши незначне зростання на 0,8%. Це свідчить про відносну стабільність банківського сектору в умовах економічної невизначеності.

Таблиця 2.1 – Сумарні активи українських комерційних банків станом на 1.03.2026 (млн. грн.)

Найменування показника	Значення	Зміна (абс.)	Зміна (%)
Активи (усього)	3 998 728	+32 205	+0.8%
Активи в іноземній валюті	1 050 123	+15 658	+1.5%
Загальні активи (не скориговані на резерви)	4 185 980	+34 999	+0.8%
Загальні активи (не скориговані) в іноземній валюті	1 125 930	+16 499	+1.5%
готівкові кошти	107 623	+2 136	+2.0%

Продовження таблиці 2.1 – Сумарні активи українських комерційних банків
станом на 1.03.2026 (млн. грн.)

банківські метали	313	-14	-4.3%
Кошти в НБУ	293 981	-52 909	-15.3%
Коррахунки, що відкриті в інших банках	311 113	-26 642	-7.9%
Строкові вклади в інших банках та кредити іншим банкам	154 837	+29 198	+23.2%
Надані кредити	1 256 686	+20 385	+1.6%
кредити органам державної влади	7 392	-707	-8.7%
кредити суб'єктам господарювання	893 206	+16 026	+1.8%
кредити фізичним особам	355 917	+5 053	+1.4%
кредити небанківським фінустановам	172	+14	+8.9%
Резерви за активними операціями банків	192 992	+2 861	+1.5%

Джерело: розроблено автором на основі [24]

Водночас активи в іноземній валюті зросли більш динамічно — на 1,5% і становлять 1 050 123 млн грн, що вказує на підвищення ролі валютних операцій та залежність банків від зовнішніх факторів. Загальні активи (не скориговані на резерви) також демонструють аналогічну тенденцію до зростання, що підтверджує поступове відновлення активності банківської системи. У структурі активів спостерігаються певні зміни. Зокрема, зросли обсяги готівкових коштів (+2,0%), що може бути пов'язано з підвищенням попиту на ліквідність. Водночас суттєво скоротилися кошти в НБУ (-15,3%) та кошти на кореспондентських рахунках в інших банках (-7,9%), що свідчить про перерозподіл ресурсів у більш дохідні активи.

Особливо варто відзначити зростання вкладень у міжбанківські операції: строкові вклади та кредити іншим банкам збільшилися на 23,2%, що свідчить про активізацію міжбанківського кредитування. Надані кредити загалом зросли на 1,6% і становлять 1 256 686 млн грн, при цьому найбільшу частку займають кредити суб'єктам господарювання (893 206 млн грн), що підтверджує орієнтацію банків на фінансування бізнесу. Кредити фізичним особам характеризуються помірним

зростанням (+1,4%), що свідчить про поступове відновлення роздрібного кредитування. Водночас обсяги кредитування органів державної влади скоротилися на 8,7%, що може бути пов'язано зі змінами у державній борговій політиці. Отримані результати демонструють активізацію конкурентних процесів у банківському секторі. Зростання обсягів кредитування та міжбанківських операцій вказує на прагнення банків більш ефективно використовувати ресурси та розширювати свою присутність на ринку, що є важливим проявом конкуренції. Водночас скорочення частки високоліквідних активів демонструє готовність банків до прийняття вищого рівня ризику з метою підвищення прибутковості та зміцнення конкурентних позицій. У сукупності це відображає посилення динамічності та інтенсивності конкуренції між банківськими установами.

Для більш глибокого розуміння структури ринку банківських послуг доцільно проаналізувати динаміку активів та кредитної діяльності банків України за 2022–2026 роки.

Таблиця 2.2 – Сумарні активи українських комерційних банків з 2022 по 2026 рр. (млн. грн.)

Дата	Активи (усього)	Надані кредити	Кредити суб'єктам господарювання	Кредити фізичним особам	Резерви за активними операціями банків
Станом на 1.01.2022	2053928	1065347	795513	242633	278774
Станом на 1.01.2023	2353592	1036129	801327	209944	368091
Станом на 1.01.2024	2942806	1024852	783864	222590	370600
Станом на 1.01.2025	3422600	1138036	850581	274276	358057

Продовження таблиці 2.2 – Сумарні активи українських комерційних банків
з 2022 по 2026 рр. (млн. грн.)

Станом на 1.01.2026	4000600	1220332	869727	341848	186103
------------------------	---------	---------	--------	--------	--------

Джерело: складено на основі [24]

Як видно з таблиці 2.2, загальний обсяг активів банківської системи має чітку тенденцію до зростання. Зокрема, якщо на початок 2022 року активи становили 2 053 928 млн грн, то станом на 1.01.2026 року вони зросли майже вдвічі — до 4 000 600 млн грн. Це свідчить про поступове відновлення та розширення масштабів діяльності банківського сектору. Обсяги наданих кредитів у цілому також демонструють позитивну динаміку, хоча їх зростання є менш рівномірним. Після певного зниження у 2023–2024 роках, у 2025–2026 роках спостерігається відновлення кредитної активності, і на початок 2026 року обсяг кредитів досяг 1 220 332 млн грн. Це вказує на поступове поживавлення кредитування в економіці. У структурі кредитного портфеля найбільшу частку традиційно займають кредити суб'єктам господарювання. Їх обсяг у 2026 році становить 869 727 млн грн, що підтверджує орієнтацію банків на фінансування корпоративного сектору. Водночас кредити фізичним особам демонструють більш динамічне зростання: з 242 633 млн грн у 2022 році до 341 848 млн грн у 2026 році, що свідчить про активізацію роздрібного кредитування та зростання попиту з боку населення. Окрему увагу слід приділити резервам за активними операціями банків. Упродовж 2022–2024 років їх обсяг зростав, досягнувши 370 600 млн грн, що було зумовлено підвищеними ризиками у банківській діяльності. Однак станом на 2026 рік резерви суттєво скоротилися до 186 103 млн грн, що може свідчити про покращення якості кредитного портфеля та зниження рівня ризиків.

Динаміка активів та кредитної діяльності банків відображає поступове посилення конкуренції на ринку банківських послуг. Зростання обсягів кредитування, особливо у корпоративному та роздрібному сегментах, вказує на активну боротьбу банків за клієнтів та розширення ринкових часток. Водночас

скорочення резервів і покращення якості кредитного портфеля створюють передумови для більш агресивної кредитної політики, що додатково підсилює конкурентний тиск між банківськими установами. Отже, аналіз динаміки активів та кредитних операцій свідчить про загальне зростання масштабів банківської системи та активізацію її діяльності.

Важливою складовою структури ринку банківських послуг є спектр послуг, що надаються банківськими установами. Сучасні банки України здійснюють широкий перелік операцій, серед яких ключове місце займають кредитування, залучення депозитів, розрахунково-касове обслуговування та валютні операції. Водночас в умовах посилення конкуренції особливого значення набуває розвиток цифрових послуг, зокрема інтернет-банкінгу та мобільних додатків, які стають важливим інструментом залучення та утримання клієнтів. У таких умовах саме рівень технологічності, швидкість обслуговування та різноманітність фінансових продуктів формують конкурентні переваги банків і визначають їх позиції на ринку. Узагальнення результатів проведеного аналізу дозволяє зробити висновок, що структура ринку банківських послуг України характеризується поєднанням процесів консолідації та активізації діяльності банків. Скорочення кількості банків супроводжується зростанням рівня концентрації та посиленням позицій найбільших установ, що впливає на характер конкурентного середовища. Водночас збільшення обсягів активів, розвиток кредитування та розширення спектра банківських послуг, зокрема цифрових, свідчать про посилення боротьби за клієнтів і підвищення ролі якісних та технологічних переваг у конкурентній взаємодії банків. Таким чином, сучасний банківський ринок України поступово трансформується у більш структурований та конкурентно напружений, що створює підґрунтя для подальшої оцінки рівня його концентрації та аналізу конкурентних позицій банківських установ.

2.2 Оцінка рівня конкуренції між банківськими установами

Рівень конкуренції між банківськими установами є важливим показником ефективності функціонування банківського сектору та стабільності фінансової системи держави. Конкурентне середовище впливає на якість банківських послуг, рівень процентних ставок, доступність кредитних ресурсів і загальний розвиток фінансового ринку. В умовах сучасної економіки оцінка рівня концентрації та конкурентних позицій банків набуває особливого значення, оскільки дозволяє визначити ступінь домінування окремих установ на ринку, виявити тенденції до монополізації та оцінити рівень розвитку конкурентного середовища. Для дослідження рівня конкуренції у банківському секторі України доцільно використовувати показники концентрації, зокрема коефіцієнт концентрації CR5 та індекс Герфіндаля–Гіршмана, які дають змогу оцінити структуру ринку та рівень його конкурентності [30].

Коефіцієнт концентрації CR5 є одним із основних показників оцінки рівня концентрації та конкурентного середовища на ринку банківських послуг. Даний показник характеризує сумарну частку п'яти найбільших банків за певним критерієм, зокрема за обсягом активів, прибутку або депозитного портфеля. Розрахунок коефіцієнта концентрації здійснюється шляхом підсумовування ринкових часток п'яти найбільших банківських установ. Формула розрахунку має такий вигляд:

(2.1)

$$CR5 = S1 + S2 + S3 + S4 + S5,$$

де $S1, S2, S3, S4, S5$ — частки п'яти найбільших банків на ринку у відсотках.

Чим вищим є значення показника CR5, тим вищий рівень концентрації банківського ринку та нижчий рівень конкуренції між його учасниками. Значне значення коефіцієнта свідчить про домінування найбільших банківських установ і наявність ознак олігополістичної структури ринку.

Таблиця 2.3 – Активи найбільших банків України для розрахунку коефіцієнта концентрації CR5 станом на 01.08.2023

Банк	Чисті активи усього, тис. грн	Частка активів, %
АТ КБ "ПриватБанк"	634 515 918	25,83%
АТ "Ощадбанк"	353 365 246	14,39%
АТ "Укрексімбанк"	166 834 552	6,79%
АТ "ПУМБ"	141 735 961	5,77%
АБ "УКРГАЗБАНК"	136 052 297	5,54%
CR5		58,32%

Джерело: розроблено автором на основі [24]

Отримане значення коефіцієнта концентрації CR5 на рівні 58,32% свідчить про помірно високий рівень концентрації банківського ринку України. Це означає, що понад половина сукупних активів банківської системи зосереджена у п'яти найбільших банківських установах, що вказує на їх домінуюче становище на ринку банківських послуг. Така структура ринку характеризується наявністю значного впливу провідних банків на конкурентне середовище та функціонування банківської системи загалом. Водночас отримане значення показника не свідчить про повну монополізацію ринку, оскільки в банківському секторі України продовжує функціонувати значна кількість середніх і малих банківських установ, які підтримують конкурентне середовище. Таким чином, банківський ринок

України можна охарактеризувати як помірно концентрований із наявністю ознак олігополістичної структури.

Незважаючи на те, що коефіцієнт концентрації CR5 дозволяє оцінити рівень домінування найбільших банківських установ на ринку, даний показник враховує лише частки п'яти провідних банків і не відображає повною мірою структуру всього банківського сектору. З метою більш детальної оцінки рівня концентрації та конкурентного середовища доцільно застосувати індекс Герфіндаля–Гіршмана (HHI), який враховує ринкові частки всіх учасників ринку. Використання даного показника дає змогу більш об'єктивно оцінити ступінь концентрації банківського ринку, рівень конкуренції між банківськими установами та наявність ознак монополізації окремих сегментів банківської системи України.

У додатку В розрахований індекс Герфіндаля–Гіршмана на рівні 1092,66 свідчить про помірний рівень концентрації банківського ринку України. Отримане значення показника вказує на те, що банківський сектор не є монополізованим, однак характеризується наявністю кількох великих банківських установ, які займають провідні позиції на ринку та мають суттєвий вплив на конкурентне середовище. Водночас значна кількість середніх і малих банків сприяє підтриманню конкурентних умов функціонування банківської системи. Значення індексу Герфіндаля–Гіршмана в межах від 1000 до 1800 характеризує ринок як помірно концентрований, що є характерним для олігополістичної структури ринку. Таким чином, банківський ринок України поєднує ознаки домінування найбільших банківських установ із збереженням достатнього рівня конкуренції між учасниками ринку [12].

Отже, проведена оцінка рівня концентрації банківського ринку України за допомогою коефіцієнта концентрації CR5 та індексу Герфіндаля–Гіршмана дозволила встановити, що банківський сектор України характеризується помірним рівнем концентрації та наявністю конкурентного середовища. Значення коефіцієнта концентрації CR5 на рівні 58,32% свідчить про те, що понад половина сукупних активів банківської системи зосереджена у п'яти найбільших банках країни, що підтверджує їх вагомий вплив на функціонування ринку банківських

послуг. Водночас значення індексу Герфіндаля–Гіршмана на рівні 1092,66 вказує на помірний рівень концентрації ринку, наближений до низького, що свідчить про відсутність високого рівня монополізації банківського сектору. Отримані результати підтверджують, що, незважаючи на домінування провідних банківських установ, у банківській системі України зберігається достатній рівень конкуренції завдяки функціонуванню значної кількості середніх і малих банків.

2.3 Аналіз конкурентних позицій провідних банків України

Здійснений у попередньому підпункті аналіз рівня концентрації банківського ринку України дозволив встановити, що конкурентне середовище формується в умовах помірної концентрації фінансових ресурсів і результатів діяльності між найбільшими банківськими установами. Значення індексу Герфіндаля–Гіршмана та коефіцієнта концентрації свідчать про наявність помірно концентрованої структури ринку, за якої провідні банки мають вагомий вплив на конкурентне середовище, однак ринок при цьому зберігає достатній рівень конкуренції між учасниками банківського сектору. Водночас для більш глибокого розуміння характеру конкуренції недостатньо лише оцінки рівня концентрації, оскільки вона не відображає індивідуальні позиції окремих банківських установ. У зв'язку з цим доцільним є проведення аналізу конкурентних позицій провідних банків, які формують основну частину прибутку банківської системи та визначають основні тенденції її розвитку.

Аналіз конкурентних позицій дозволяє оцінити не лише рівень домінування окремих банків, але й виявити особливості їх діяльності, темпи зростання, а також визначити ключові фактори формування конкурентних переваг. Це, у свою чергу, дає можливість більш повно охарактеризувати структуру конкурентного середовища на ринку банківських послуг України. Тому для більш повного розуміння структури ринку банківських послуг доцільно розглянути позиції

провідних банків, які формують основну частину фінансових результатів та визначають рівень конкуренції в галузі [32].

Таблиця 2.4 – Показники діяльності провідних банків України за рівнем прибутковості станом на 01.01.2024

№	Банк	Прибуток, млрд грн	Частка ринку, %	Темп зміни прибутку, %
1	АТ КБ «ПриватБанк»	29,1	38,46	-27,6
2	АТ «Ощадбанк»	16,63	21,98	+100,0
3	АТ «Райффайзен Банк»	10,74	14,20	+150,0
4	АТ «Універсал Банк»	10,33	13,65	+150,0
5	АТ «Укрексімбанк»	8,86	11,71	+200,0
	Разом	75,66	100,00	—

Джерело: розроблено автором на основі [24]

Як видно з таблиці 2.4, найбільшу частку ринку за рівнем прибутковості займає АТ КБ «ПриватБанк», на який припадає 38,46% загального прибутку провідних банків. Водночас, незважаючи на лідерські позиції, банк демонструє зниження фінансового результату, що може свідчити про посилення конкуренції на ринку. Інші банки, зокрема АТ «Ощадбанк», АТ «Райффайзен Банк» та АТ «Універсал Банк», демонструють значні темпи зростання прибутку, що вказує на активне зміцнення їх конкурентних позицій.

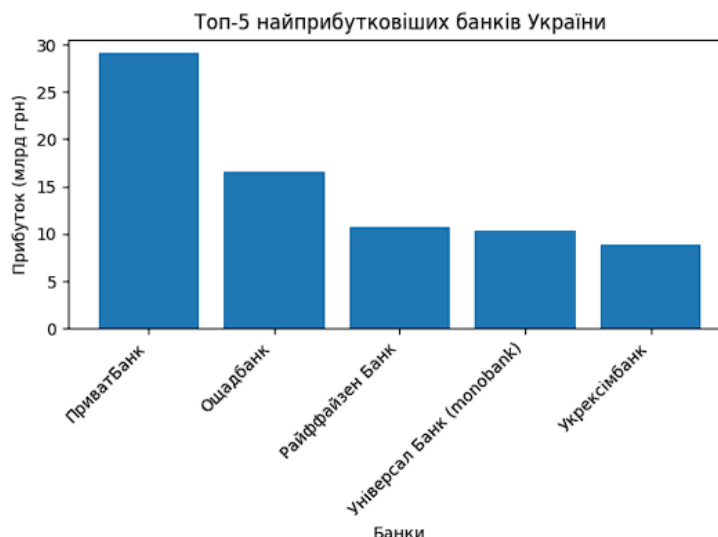

Рисунок 2.1 – Рейтинг найприбутковіших банків України у 2023 році, млрд грн

Джерело: розроблено автором на основі [24]

Серед банків України провідні позиції за рівнем прибутковості займають переважно державні установи, що підтверджує їх домінування на ринку. Абсолютним лідером залишається ПриватБанк, чистий прибуток якого становить 29,1 млрд грн, що дорівнює майже 22,9% загального прибутку всієї банківської системи. Водночас спостерігається зниження його фінансового результату на 27,6%, що може свідчити про посилення конкуренції або зміну умов діяльності. Друге місце посідає Ощадбанк із прибутком 16,63 млрд грн, який продемонстрував значне зростання — його фінансовий результат збільшився удвічі. Це вказує на підвищення ефективності діяльності банку та зміцнення його позицій на ринку. Серед банків з іноземним капіталом лідером є Райффайзен Банк, прибуток якого становить 10,74 млрд грн. Банк показав значне покращення результатів, збільшивши прибуток у 2,5 раза, що свідчить про ефективну бізнес-модель та стабільну клієнтську базу.

Важливе місце серед провідних банків займає Універсал Банк (monobank), який спеціалізується переважно на роздрібному банкінгу та цифрових послугах. Його прибуток становить 10,33 млрд грн, що також у 2,5 раза більше порівняно з попереднім періодом. Це підтверджує зростання популярності онлайн-банкінгу та фінтех-рішень. П'ятірку лідерів замикає Укрексімбанк із прибутком 8,86 млрд грн,

який продемонстрував найвищі темпи зростання серед зазначених банків — понад утричі. Така динаміка може бути пов'язана з активізацією зовнішньоекономічних операцій та підтримкою державних програм. Порівняння конкурентних позицій провідних банків України дозволяє виявити суттєві відмінності у їхніх бізнес-моделях, джерелах формування прибутку та конкурентних перевагах. Зокрема, чітко простежується поділ банків на три основні групи: державні банки, банки з іноземним капіталом та банки з орієнтацією на цифрові послуги.

Державні банки, зокрема АТ КБ «ПриватБанк», АТ «Ощадбанк» та АТ «Укрексімбанк», займають домінуючі позиції на ринку за обсягом прибутку та часткою ринку. Їхні конкурентні переваги зумовлені значною клієнтською базою, підтримкою з боку держави та участю у реалізації державних програм. Водночас їх діяльність характеризується меншою гнучкістю та більшою залежністю від макроекономічних факторів, що може стримувати темпи зростання. Банки з іноземним капіталом, зокрема АТ «Райффайзен Банк», демонструють високий рівень ефективності діяльності та стабільне зростання фінансових результатів. Їх конкурентні переваги пов'язані з впровадженням сучасних управлінських підходів, високими стандартами ризик-менеджменту та доступом до міжнародних фінансових ресурсів. Це забезпечує їм стійкі позиції на ринку та дозволяє ефективно конкурувати з державними банками.

Окрему групу становлять банки з інноваційною бізнес-моделлю, зокрема АТ «Універсал Банк» (monobank), які активно використовують цифрові технології. Їх основною конкурентною перевагою є швидкість обслуговування, зручність користування послугами та орієнтація на потреби клієнтів. Саме завдяки цифровізації такі банки демонструють високі темпи зростання та посилюють конкурентний тиск на традиційні банківські установи.

Таким чином, порівняльний аналіз свідчить про наявність багатовекторної конкуренції на банківському ринку України, де державні банки забезпечують масштаб і стабільність, банки з іноземним капіталом — ефективність і якість управління, а цифрові банки — інноваційність та клієнтоорієнтованість. Взаємодія цих моделей формує сучасне конкурентне середовище та визначає основні напрями

розвитку банківського сектору. Разом із тим, оцінка конкурентних позицій банків лише за фінансовими результатами, зокрема рівнем прибутковості, не дає повного уявлення про характер конкурентної боротьби на ринку банківських послуг. Прибуток відображає ефективність діяльності банків, однак не враховує особливості їх бізнес-моделей, рівень розвитку інфраструктури та якість надання послуг. У зв'язку з цим доцільно доповнити аналіз порівнянням ключових нефінансових характеристик банків, зокрема спектра послуг, кількості відділень та рівня розвитку цифрових сервісів.

Таблиця 2.5 – Характеристика ключових банків на ринку України

Банк	Кількість відділень	Основні послуги	Цифрові сервіси
АТ КБ «ПриватБанк»	~1200	Кредитування, депозити, РКО, валютні операції, платежі	Приват24, мобільний банкінг, онлайн-кредити, Apple Pay/Google Pay
АТ «Ощадбанк»	~1200	Кредитування, депозити, соцвиплати, РКО, валютні операції	Ощад 24/7, мобільний додаток, онлайн-платежі
АТ «Райффайзен Банк»	~350	Кредитування, депозити, РКО, валютні операції, бізнес-послуги	Raiffeisen Online, мобільний банкінг, онлайн-сервіси
Банк	Кількість відділень	Основні послуги	Цифрові сервіси
АТ «Універсал Банк» (monobank)	0 (без відділень)	Кредитні картки, депозити, платежі, розстрочки	monobank app, повністю цифровий банк, онлайн-кредити
АТ «Укрексімбанк»	~60	Кредитування бізнесу, зовнішньоекономічні операції, депозити	Інтернет-банкінг, базові цифрові сервіси

Джерело: розроблено автором на основі [24]

Проведене порівняння провідних банків України за кількістю відділень, спектром послуг та рівнем розвитку цифрових сервісів дозволяє більш глибоко

оцінити особливості їх конкурентних стратегій. Зокрема, державні банки, такі як АТ КБ «ПриватБанк» та АТ «Ощадбанк», характеризуються найбільш розгалуженою мережею відділень, що забезпечує високий рівень фізичної доступності банківських послуг для населення, особливо у регіонах. Це формує їхню ключову конкурентну перевагу — масовість і охоплення широкої клієнтської бази. Водночас значна мережа відділень супроводжується високими операційними витратами, що може обмежувати гнучкість цих банків та уповільнювати впровадження інноваційних рішень.

Банки з іноземним капіталом, зокрема АТ «Райффайзен Банк», займають проміжну позицію, поєднуючи традиційну модель банківського обслуговування з активним розвитком цифрових каналів. Вони не мають настільки масштабної мережі відділень, однак компенсують це високою якістю сервісу, ефективною організацією бізнес-процесів та впровадженням сучасних фінансових технологій. Такий підхід дозволяє їм забезпечувати конкурентоспроможність як у корпоративному, так і у роздрібному сегментах. Особливу увагу слід приділити банкам із цифровою бізнес-моделлю, зокрема АТ «Універсал Банк» (monobank), який фактично відмовився від фізичної інфраструктури та здійснює діяльність виключно через мобільні застосунки. Це дозволяє значно знизити витрати, підвищити швидкість обслуговування клієнтів і забезпечити високий рівень зручності користування банківськими послугами. Саме такі банки формують новий тип конкуренції, орієнтований на технологічність, клієнтоорієнтованість та інноваційність.

Таким чином, результати аналізу свідчать про те, що конкурентні позиції банків визначаються не лише фінансовими показниками, але й обраною моделлю розвитку, рівнем цифровізації та здатністю адаптуватися до змін у поведінці споживачів. У сучасних умовах відбувається поступовий перехід від конкуренції, заснованої на масштабах діяльності та кількості відділень, до конкуренції, що базується на технологічних перевагах, швидкості обслуговування та якості клієнтського досвіду. Це свідчить про трансформацію банківського ринку України у напрямі цифровізації та посилення ролі інновацій як ключового фактора

конкурентоспроможності. Окремо слід відзначити зростаючу тенденцію до поступового витіснення традиційної моделі банківського обслуговування цифровими рішеннями. Якщо раніше конкурентні переваги банків значною мірою визначалися розгалуженістю мережі відділень та масштабами діяльності, то в сучасних умовах ключову роль відіграють рівень цифровізації, зручність мобільних застосунків і швидкість надання послуг. Банки, що активно впроваджують інноваційні технології, отримують суттєві переваги у залученні клієнтів, тоді як установи, орієнтовані переважно на традиційні форми обслуговування, поступово втрачають частину ринку. Це свідчить про трансформацію банківського сектору України у напрямі цифрової конкуренції, де визначальним фактором успіху стає не фізична присутність, а технологічна ефективність та клієнтоорієнтованість.

Узагальнюючи результати проведеного аналізу конкурентних позицій провідних банків України, можна зробити висновок, що сучасне конкурентне середовище банківського сектору характеризується поєднанням різних моделей розвитку та стратегій конкуренції. З одного боку, державні банки займають домінуючі позиції за обсягами діяльності та часткою ринку, що забезпечує їм стабільність і значний вплив на ринкові процеси. З іншого боку, банки з іноземним капіталом демонструють вищий рівень ефективності, якості обслуговування та управління ризиками, що дозволяє їм успішно конкурувати з найбільшими учасниками ринку. Водночас особливого значення набувають банки з цифровою бізнес-моделлю, які формують нові підходи до надання банківських послуг і змінюють характер конкурентної боротьби. Їх переваги полягають у високому рівні технологічності, швидкості обслуговування та орієнтації на потреби клієнтів, що поступово підвищує їх роль на ринку. Таким чином, конкурентні позиції банків визначаються не лише масштабами діяльності чи фінансовими результатами, але й здатністю до інновацій, адаптації та ефективного використання сучасних технологій. У сучасних умовах банківський ринок України трансформується у напрямі посилення цифровізації та клієнтоорієнтованості, що свідчить про зміну

пріоритетів у конкурентній боротьбі та формування нової моделі розвитку банківського сектору.

2.4 Основні проблеми та тенденції розвитку конкуренції на ринку банківських послуг України

На основі проведеного аналізу структури ринку банківських послуг України, рівня його концентрації та конкурентних позицій провідних банків можна зробити висновок про складний і динамічний характер конкурентного середовища. Як було встановлено, банківський сектор характеризується помірним рівнем концентрації фінансових ресурсів, наявністю групи банків-лідерів та водночас активним розвитком конкурентних механізмів, зокрема у сфері цифрових банківських послуг та інноваційних фінансових технологій. Водночас сучасний стан конкуренції на ринку банківських послуг супроводжується низкою проблем, що стримують його повноцінний розвиток і впливають на рівень ефективності функціонування банківських установ. Поряд із цим, у банківському секторі спостерігаються позитивні тенденції, пов'язані з активізацією конкурентної боротьби, впровадженням інновацій та трансформацією бізнес-моделей банків. У зв'язку з цим доцільно визначити основні проблеми та тенденції розвитку конкуренції на ринку банківських послуг України, що дозволить комплексно оцінити його сучасний стан і окреслити напрями подальшого розвитку [26].

Таблиця 2.6 – Основні проблеми ринку банківських послуг

Проблема	Суть проблеми	Вплив на конкуренцію
Помірна концентрація	Значна частка активів належить найбільшим банкам	Посилює позиції лідерів ринку
Державна частка	Значна роль держбанків	Викривлення ринку
Нерівні умови	Переваги великих банків	Витіснення малих

Продовження таблиці 2.6 – Основні проблеми ринку банківських послуг

Економічні ризики	Нестабільність економіки	Обмеження кредитування
Обмежений доступ до ресурсів	Складність залучення капіталу	Гальмування розвитку

Джерело: розроблено автором на основі [19;25]

Проведений аналіз основних проблем розвитку конкуренції на ринку банківських послуг України свідчить про наявність низки факторів, що суттєво впливають на ефективність конкурентного середовища. Важливою проблемою є значна роль державних банків у банківському секторі. Їх домінування забезпечує стабільність фінансової системи, однак водночас може призводити до викривлення конкурентного середовища, оскільки такі банки мають певні переваги, зокрема у вигляді державної підтримки та довіри з боку клієнтів.

Ще одним стримуючим фактором розвитку конкуренції є нерівні конкурентні умови між банками різного масштабу. Великі банки мають доступ до значно більших фінансових ресурсів, ширшу клієнтську базу та можливості для впровадження інновацій, тоді як менші банки часто обмежені у своїх можливостях, що ускладнює їх здатність конкурувати на рівних умовах. Крім того, суттєвий вплив на конкурентне середовище має загальна економічна нестабільність, зумовлена макроекономічними та політичними факторами. Високий рівень ризиків змушує банки проводити більш обережну кредитну політику, що обмежує розвиток окремих сегментів ринку, зокрема кредитування бізнесу [34].

Окремо слід відзначити проблему обмеженого доступу банків до фінансових ресурсів, що особливо актуально для невеликих банківських установ. Це ускладнює їх розвиток, знижує інвестиційні можливості та стримує розширення спектра послуг, що, у свою чергу, негативно впливає на рівень конкуренції в банківському секторі. Таким чином, наявність зазначених проблем свідчить про те, що конкурентне середовище банківського ринку України, незважаючи на певний рівень розвитку, залишається нерівномірним і потребує подальшого вдосконалення з метою забезпечення більш ефективної та збалансованої конкуренції.

Поряд із зазначеними проблемами у банківському секторі України

формуються ключові тенденції розвитку конкуренції, що відображають зміну підходів до ведення банківського бізнесу та посилення ролі інноваційних факторів. Як зазначила Білошапка В.С., однією з ключових тенденцій розвитку конкуренції на ринку банківських послуг України є поширення цифрового банкінгу та поступове зростання ролі необанків. Попри те, що вітчизняний ринок необанкінгу поки що поступається країнам Європейського Союзу за рівнем розвитку, в Україні вже функціонують банки, які демонструють високі темпи залучення клієнтів та формують нові стандарти банківського обслуговування. Розвиток цифрових фінансових сервісів посилює конкурентний тиск на традиційні банки, змушуючи їх активніше впроваджувати сучасні технології, удосконалювати мобільні сервіси та підвищувати якість дистанційного обслуговування. Водночас важливою проблемою залишається необхідність забезпечення належного рівня кібербезпеки, захисту персональних даних та адаптації нормативного регулювання до нових умов функціонування цифрових банків. У перспективі розвиток конкуренції у банківській сфері України буде значною мірою залежати від ефективності поєднання інноваційних технологій необанків із фінансовою стійкістю та ресурсною базою традиційних банківських установ [6].

Таблиця 2.7 – Напрямки розвитку ринку банківських послуг

Тенденція	Характеристика	Вплив на ринок
Цифровізація	Розвиток онлайн-банкінгу	Посилення конкуренції
Консолідація	Зменшення кількості банків	Зростання концентрації
Зростання роздрібного банкінгу	Кредити фізособам	Боротьба за клієнта
Інновації	Фінтех, мобільні банки	Нові конкурентні переваги
Клієнтоорієнтованість	Покращення сервісу	Підвищення якості

Джерело: розроблено автором на основі [19;25]

Аналіз основних тенденцій розвитку конкуренції на ринку банківських послуг України свідчить про поступову трансформацію конкурентного середовища у напрямі підвищення його динамічності та інноваційності. Однією з ключових

тенденцій є активна цифровізація банківських послуг, що проявляється у розвитку мобільного банкінгу, дистанційного обслуговування та автоматизації фінансових операцій [15]. Це дозволяє банкам оптимізувати витрати, підвищити швидкість обслуговування клієнтів і сформувати нові конкурентні переваги. Важливою тенденцією є також посилення конкуренції за клієнта, що виражається у розширенні спектра послуг, покращенні якості обслуговування та впровадженні програм лояльності. Банки дедалі більше орієнтуються на потреби клієнтів, що сприяє підвищенню рівня клієнтоорієнтованості та якості банківських продуктів.

Поряд із цим спостерігається процес консолідації банківського сектору, який проявляється у скороченні кількості банків та посиленні позицій найбільших установ. Така тенденція сприяє підвищенню фінансової стійкості банківської системи, однак водночас може призводити до зростання рівня концентрації ринку. Окрему увагу слід приділити розвитку роздрібного банкінгу, що характеризується зростанням обсягів кредитування фізичних осіб та активним використанням платіжних інструментів. Це зумовлює активізацію конкуренції саме у сегменті обслуговування населення. Крім того, важливою тенденцією є впровадження інноваційних фінансових технологій та розвиток фінтех-рішень, які змінюють традиційні підходи до банківської діяльності. Це сприяє появі нових форматів банківських послуг та підвищує загальний рівень конкуренції на ринку [16;35].

Таким чином, сучасні тенденції розвитку банківського сектору України свідчать про посилення ролі технологій, орієнтацію на клієнта та зміну характеру конкурентної боротьби, що переходить від традиційних форм до інноваційних та цифрових моделей. Узагальнюючи результати аналізу проблем та тенденцій розвитку конкуренції на ринку банківських послуг України, можна зробити висновок, що сучасне конкурентне середовище формується під впливом як стримуючих, так і стимулюючих факторів. З одного боку, на ринку зберігаються такі проблеми, як висока концентрація, домінування державних банків, нерівність конкурентних умов та вплив макроекономічної нестабільності, що обмежує можливості для розвитку повноцінної конкуренції.

З іншого боку, спостерігаються позитивні тенденції, пов'язані з активною

цифровізацією банківських послуг, впровадженням інноваційних технологій, зростанням клієнтоорієнтованості та посиленням боротьби за клієнта. Це сприяє підвищенню якості банківських послуг і формуванню нових конкурентних переваг. Таким чином, банківський ринок України перебуває на етапі трансформації, де поряд із традиційними факторами конкуренції зростає роль технологічних та інноваційних складових. Подальший розвиток конкурентного середовища залежатиме від здатності банків адаптуватися до змін, впроваджувати сучасні рішення та забезпечувати баланс між стабільністю і ефективністю функціонування банківської системи.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження конкуренції на ринку банківських послуг України було досягнуто поставлену мету та виконано визначені завдання. У першому розділі роботи було розкрито теоретичні засади конкуренції в банківській сфері. Зокрема, встановлено, що конкуренція є ключовим механізмом функціонування ринкової економіки, який забезпечує ефективний розподіл ресурсів, стимулює розвиток банківських установ та підвищення якості фінансових послуг. Банківська конкуренція має специфічні особливості, що зумовлені високим рівнем державного регулювання, значними бар'єрами входу на ринок, диференціацією банківських продуктів та тісним зв'язком із фінансовою стабільністю держави. Визначено, що сучасна конкуренція у банківському секторі характеризується посиленням ролі нецінових факторів, зокрема якості обслуговування, інноваційності та рівня цифровізації. Важливу роль у формуванні конкурентного середовища відіграють економічні, організаційні та технологічні фактори, серед яких ключовими є рівень концентрації ринку, кількість банківських установ, розвиток фінансових технологій та державне регулювання.

У другому розділі здійснено комплексний аналіз сучасного стану конкуренції на ринку банківських послуг України. Встановлено, що банківський сектор характеризується тенденцією до скорочення кількості банків та одночасним зростанням обсягів активів, що свідчить про процеси консолідації та укрупнення банківських установ. Аналіз структури активів і кредитної діяльності показав поступове відновлення банківської системи та активізацію кредитування, зокрема у роздрібному сегменті. Оцінка рівня концентрації за допомогою коефіцієнта CR5 та індексу Герфіндаля–Гіршмана показала, що ринок банківських послуг України характеризується помірним рівнем концентрації. Значення показника CR5 на рівні близько 58,2 % свідчить про вагомую роль найбільших банків у функціонуванні банківської системи, однак не вказує на надмірну монополізацію ринку. При цьому

розподіл активів між учасниками ринку залишається відносно конкурентним, що забезпечує наявність конкуренції між державними, приватними та іноземними банками

Аналіз конкурентних позицій провідних банків України показав, що сучасне конкурентне середовище формується під впливом різних моделей банківської діяльності. Державні банки забезпечують масштаб та стабільність, банки з іноземним капіталом демонструють високу ефективність і якість управління, тоді як банки з цифровою бізнес-моделлю формують нові підходи до надання банківських послуг. Встановлено, що конкуренція поступово зміщується від традиційних факторів, таких як кількість відділень, до технологічних переваг, швидкості обслуговування та рівня цифровізації. У процесі дослідження також виявлено основні проблеми розвитку конкуренції на ринку банківських послуг України, серед яких ключовими є значна роль державних банків, нерівність конкурентних умов, вплив макроекономічної нестабільності та обмежений доступ до фінансових ресурсів для менших банків. Водночас визначено позитивні тенденції розвитку конкуренції, зокрема активну цифровізацію банківських послуг, впровадження фінансових інновацій, зростання клієнтоорієнтованості та посилення боротьби за клієнта.

Таким чином, встановлено, що банківський ринок України перебуває на етапі трансформації, де поряд із традиційними факторами конкуренції зростає роль технологічних та інноваційних складових. Подальший розвиток конкурентного середовища залежатиме від здатності банків адаптуватися до змін, ефективно використовувати цифрові технології та забезпечувати високий рівень якості банківських послуг. Отримані результати дослідження можуть бути використані банківськими установами для вдосконалення конкурентних стратегій, підвищення ефективності діяльності та зміцнення позицій на ринку банківських послуг України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Brandenburger A. M., Nalebuff B. J. Co-opetition. New York: Currency Doubleday, 1996. 290 p.
2. Marshall A. Principles of Economics. London: Macmillan and Co., 1890. 754 p.
3. Porter M. E. Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors. New York: Free Press, 1980. 396 p.
4. Tirole J. The Theory of Corporate Finance. Princeton: Princeton University Press, 2006. 658 p.
5. Treacy M., Wiersema F. The Discipline of Market Leaders: Choose Your Customers, Narrow Your Focus, Dominate Your Market. Reading, MA: Addison-Wesley, 1995. 224 p.
6. Білошапка В. С., Москальчук Ю. Ю. *Необанки і традиційні банки: конкуренція чи співпраця в умовах цифрової еволюції*. К.: КНЕУ ім. Вадима Гетьмана, 2025. С. 15–17.
7. Вальрас Л. Елементи чистої політичної економії / пер. з франц. М.: Изограф, 2000. 448 с.
8. Гладинець Н. Ю., Петрина В. В. Конкурентоспроможність комерційного банку: теоретичні аспекти та підходи до визначення. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 4. С. 814-818.
9. Гура О. Л., Крижановський О. О. Проблеми та перспективи функціонування банківської системи України. *Ефективна економіка*. 2020. № 5. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.5.52> (Дата звернення: 10.04.2026).
10. Дослідження ринку банківських послуг: бар'єри на шляху розвитку конкуренції. Антимонопольний комітет України. URL: <https://amcu.gov.ua/news/doslidzhennya-rinku-bankivskih-poslug-baryeri-na-shlyahu-rozvitku-konkurenciyi> (Дата звернення: 10.04.2026).

11. Дятлова Ю. В. Розвиток банківського сектору України в умовах конкурентної інтерналізації: методичний підхід до оцінювання. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону* 2019. Вип. 16, т. 1. С. 67-74.

12. Жердецька Л. В., Татарова О. С. Неструктурні моделі оцінки конкуренції на ринку банківських продуктів та послуг України. *Науковий вісник Одеського державного економічного університету*. 2009. № 12(90). С. 44-53. URL: <https://dspace.oneu.edu.ua/items/769a5d15-fd78-4e52-bb7c-db13455263bc/full> (Дата звернення: 10.04.2026).

13. Зайцева Л. О. Банківська система України: стан, проблеми розвитку. *Бізнес Інформ*. 2018. № 1. С. 280-285. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2018_1_42 (Дата звернення: 10.04.2026).

14. Золотарьова О. В., Гура С. О. Конкурентоспроможність банку: зміст, фактори впливу та перспективні методи оцінювання. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 3. С. 34-37.

15. Коверза В. С., Неізнестна О. В., Шендригоренко М. Т., Іванова Н. С. Шляхи підвищення конкурентоспроможності банків в контексті інтеграції в ЄС. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2020/77.pdf (Дата звернення: 10.04.2026).

16. Копилова О., Пічугіна Ю., Гончар К. Діджиталізація банківського сектору України: виклики та перспективи. *Економіка та суспільство*. 2023. № 50. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-47> (Дата звернення: 10.04.2026).

17. Кретов Д. Ю. Удосконалення банківського обслуговування корпоративних клієнтів на основі цифрової трансформації фінансових технологій. *Сталий розвиток економіки*. 2024. № 1(48). С. 183-188.

18. Крухмаль О. В., Барановська О. А. Конкурентоспроможність банку та банківського продукту: фактори впливу та оцінка. *Ефективна економіка*. 2014. № 5. URL: <https://surl.li/cmztgn> (Дата звернення: 10.04.2026).

19. Кузьо Н. Є., Косар Н. С., Питуляк Н. С. Підвищення конкурентоспроможності комерційних банків України: обґрунтування напрямів та

заходів. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2023. Вип. 2(39). URL: <https://doi.org/10.32782/easterneurope.39-5> (Дата звернення: 10.04.2026).

20. Маршалл А. Принципи економічної науки / пер. з англ. М.: Прогресс, 1993. Т. 1. 416 с.

21. Мельник С. І., Шевченко Н. В., Висоцька І. Б. Банківська система: навчальний посібник у схемах і таблицях. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. 184 с.

22. Мілль Дж. С. Основи політичної економії / пер. з англ. К.: Port-Royal, 2001. 704 с.

23. Мірошніченко О. В. Банківська конкуренція: сутність та особливості. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2011. № 3(12). С. 215-219.

24. Наглядова статистика. Основні показники діяльності банків України. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#1> (Дата звернення: 10.04.2026).

25. Огієнко В. І., Боярко І. М. Розвиток Інтернет-банкінгу в контексті формування конкурентних переваг банків. *Фінансовий простір*. 2023. № 4(12). С. 44-52.

26. Парето В. Компендіум із загальної соціології / пер. з італ. К.: Основи, 2008. 511 с.

27. Про банки і банківську діяльність: Закон України: за станом на 7 грудня 2000 р. Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 5–6. Ст. 30.

28. Про захист економічної конкуренції: Закон України: за станом на 11 січня 2001 р. Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 12. Ст. 64.

29. Прозоров Ю. В. Преємпція як гібридний підхід до масованої банківської конкуренції у цифрову епоху // *Сучасні гроші, банківські послуги та фінансові інновації в умовах повоєнного відновлення*: матеріали наук.-практ. конференції. Київ: КНЕУ, 2025. С. 128-131.

30. Рашкован В., Корнилюк Р. Концентрація банківської системи України: міфи та факти. *Вісник Національного банку України*. 2015. № 234. С. 6-38.
31. Рікардо Д. Начала політичної економії та оподаткування / пер. з англ. К.: Основи, 1993. 390 с.
32. Сміт А. Дослідження про природу і причини багатства народів / пер. з англ. Васильєва О. К.: Наш формат, 2018. 736 с.
33. Торяник Ж. І., Копилець В. І. Методичні підходи до оцінювання конкурентоспроможності банку та банківських послуг. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 19. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/19_ukr/178.pdf (Дата звернення: 10.04.2026).
34. Федевич Л. С., Ливдар М. В., Межирицька Я. В. Банківська система України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Економіка і суспільство*. 2020. № 21. С. 21-27.
35. Циганова Н. В. Консолідація банківського сектору у конкурентному середовищі: монографія. Київ: КНЕУ, 2020. 422 с.
36. Шавло Ю. А., Дереза В. М. Сучасний стан та проблеми конкурентоспроможності банків України. *Приазовський економічний вісник*. 2017. Вип. 5(05). С. 307-310.
37. Шірінян Е. А., Шірінян А. С. Банківська екосистема: новий понятійний апарат банківської науки. *Облік і фінанси*. 2022. № 2(96). С. 82-90. URL: [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2022-2\(96\)-82-90](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2022-2(96)-82-90) (Дата звернення: 10.04.2026).
38. Шірінян Е. А., Шірінян Л. В. Ринок банківських послуг з позицій сучасної науки і законодавства. *Облік і фінанси*. 2023. № 2(100). С. 111-121.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1 – Особливості банківської конкуренції

№	Особливості банківської конкуренції
1	Конкуренція в банківській сфері виникла пізніше, ніж у промисловості та інших сферах економіки, але характеризується більшою інтенсивністю.
2	Конкурентами банків виступають не лише інші банки, а й НБФК і нефінансові підприємства.
3	Конкурентний простір банків представлений численними ринками та банківськими послугами.
4	Банківські ринки є ринками диференційованої олігополії.
5	Для банківської сфери характерні бар'єри входу нових конкурентів.
6	Відсутність патентів на банківські послуги посилює конкуренцію.
7	Виробництво та збут банківських послуг збігаються в часі.
8	Завоювання нових ринків не супроводжується виходом банку зі старих ринків.
9	Банківська конкуренція відбувається в умовах жорсткого державного регулювання.
10	На перший план виходить проблема якості банківського продукту та реклами.
11	Внутрішньогалузева конкуренція має переважно видовий характер.
12	Банківські послуги орієнтовані переважно на фізичних осіб.

Джерело: розроблено автором на основі [21]

Таблиця Б.1 – Кількість комерційних банків в Україні з 2008 по 2026 рр

Кількість комерційних банків в Україні з 2008 по 2026 рр.			
Дата	Кількість діючих банків	З них з іноземним капіталом	У т.ч. зі 100% іноземним капіталом
на 1.01.2008	175	47	17
на 1.01.2009	184	53	17
на 1.01.2010	182	51	18
на 1.01.2011	176	55	20
на 1.01.2012	176	53	22
на 1.01.2013	176	53	22
на 1.01.2014	180	49	19
на 1.01.2015	163	51	19
на 1.01.2016	117	41	17
на 1.01.2017	96	38	17
на 1.01.2018	82	38	18
на 1.01.2019	77	37	23
на 1.01.2020	75	35	23

Продовження таблиці Б.1

на 1.01.2021	74	33	23
на 1.01.2022	71	33	23
на 1.01.2023	67	30	22
на 1.01.2024	63	27	19
на 1.01.2025	61	26	19
на 1.01.2026	60	26	19

Джерело: розроблено автором на основі [24]

Таблиця В.1 – Розрахунок Індекс Герфіндаля Гіршмана

01.01.2025				
Банк	Чисті активи, усього, тис. грн	Частка активів, %	Частка активів	Квадрат частки
Банки з державною часткою				
АТ КБ "ПриватБанк"	634 515 918	25,83%	25,83	667,32
АТ "Ощадбанк"	353 365 246	14,39%	14,39	206,97
АТ "Укрексімбанк"	166 834 552	6,79%	6,79	46,13
АБ "УКРГАЗБАНК"	136 052 297	5,54%	5,54	30,68
АТ "СЕНС БАНК"	89 652 927	3,65%	3,65	13,32
АТ "МОТОР-БАНК"	475 281	0,02%	0,02	0,00
АТ "ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК"	363 425	0,01%	0,01	0,00
АТ "Райффайзен Банк"	122 104 088	4,97%	4,97	24,71
АТ "УКРСИББАНК"	90 733 589	3,69%	3,69	13,65
АТ "КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК"	76 186 705	3,10%	3,10	9,62
АТ "ОТП БАНК"	80 850 932	3,29%	3,29	10,83
АТ "СІТІБАНК"	68 983 910	2,81%	2,81	7,89
АТ "КРЕДОБАНК"	39 925 704	1,63%	1,63	2,64
АТ "ПРОКРЕДИТ БАНК"	27 020 509	1,10%	1,10	1,21
АТ "ІНГ Банк Україна"	17 035 039	0,69%	0,69	0,48
АТ "ПРАВЕКС БАНК"	8 814 602	0,36%	0,36	0,13
АТ "СЕБ КОРПОРАТИВНИЙ БАНК"	8 268 377	0,34%	0,34	0,11
АТ "ПРЕУС БАНК МКБ"	6 937 173	0,28%	0,28	0,08
АТ "Дойче Банк ДБУ"	7 667 996	0,31%	0,31	0,10

Продовження таблиці В.1

АТ "КРЕДИТВЕСТ БАНК"	1 780 269	0,07%	0,07	0,01
АТ "КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК"	1 193 951	0,05%	0,05	0,00
АТ "ПУМБ"	141 735 961	5,77%	5,77	33,30
АТ "УНІВЕРСАЛ БАНК"	92 723 471	3,77%	3,77	14,25
Акціонерний банк "Південний"	40 599 874	1,65%	1,65	2,73
АТ "ТАСКОМБАНК"	30 159 230	1,23%	1,23	1,51
АТ "А - БАНК"	28 712 148	1,17%	1,17	1,37
ПАТ "БАНК ВОСТОК"	24 946 352	1,02%	1,02	1,03
АТ "БАНК КРЕДИТ ДНІПРО"	20 512 055	0,84%	0,84	0,70
ПАТ "МТБ БАНК"	14 866 176	0,61%	0,61	0,37
ПуАТ "КБ "АКОРДБАНК"	13 880 761	0,57%	0,57	0,32
АТ "КБ "ГЛОБУС"	13 832 815	0,56%	0,56	0,32
АТ АКБ "Львів"	11 055 250	0,45%	0,45	0,20
АТ "БАНК АЛЬЯНС"	8 621 586	0,35%	0,35	0,12
АТ "МІБ"	5 337 735	0,22%	0,22	0,05
АТ "Ідея Банк"	7 326 154	0,30%	0,30	0,09
АТ "АБ "РАДАБАНК"	9 045 657	0,37%	0,37	0,14
АТ "КОМІНБАНК"	5 899 838	0,24%	0,24	0,06
АБ "КЛІРИНГОВИЙ ДІМ"	4 579 799	0,19%	0,19	0,03
АТ "Полтава-банк"	4 319 247	0,18%	0,18	0,03
АТ "АГРОПРОСПЕРІС БАНК"	2 606 581	0,11%	0,11	0,01
АТ "БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ"	3 548 248	0,14%	0,14	0,02
АТ "РВС БАНК"	4 091 393	0,17%	0,17	0,03
АТ "АСВІО БАНК"	3 605 230	0,15%	0,15	0,02

Продовження таблиці В.1

АКБ				
"ІНДУСТРІАЛБАНК"	2 996 264	0,12%	0,12	0,01
АТ "ЮНЕКС БАНК"	2 951 680	0,12%	0,12	0,01
АТ "СКАЙ БАНК"	2 302 116	0,09%	0,09	0,01
АТ "БАНК "ГРАНТ"	2 079 954	0,08%	0,08	0,01
АТ "ЄПБ"	2 183 384	0,09%	0,09	0,01
АТ "АЛЬТБАНК"	1 539 205	0,06%	0,06	0,00
АТ "КРИСТАЛБАНК"	1 819 673	0,07%	0,07	0,01
АТ "БАНК 3/4"	1 734 457	0,07%	0,07	0,00
АТ "БАНК "УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ"	1 302 166	0,05%	0,05	0,00
АТ "ОКСІ БАНК"	1 206 915	0,05%	0,05	0,00
АТ "БАНК АВАНГАРД"	1 166 621	0,05%	0,05	0,00
АТ "МетаБанк"	913 950	0,04%	0,04	0,00
Полікомбанк	680 671	0,03%	0,03	0,00
ПрАТ "БАНК ФАМІЛЬНИЙ"	419 981	0,02%	0,02	0,00
АТ "БТА БАНК"	348 022	0,01%	0,01	0,00
АТ "Український банк реконструкції та розвитку"	335 739	0,01%	0,01	0,00
АТ "БАНК ТРАСТ- КАПІТАЛ"	343 175	0,01%	0,01	0,00
АТ "БАНК "ПОРТАЛ"	218 688	0,01%	0,01	0,00
	2 456 257 244			1092,66

Джерело: розроблено автором на основі [24]